

אפילו אם יסבור ר' זירא כאביו דעובד מאהבה ומיראה חייב, הנה בסכנת מות כתב הריטב"א דאפילו אביו מודה דפטור דאין זו קבלת עבודה זרה, וא"כ לא הוי נעבד. ורבא השיב לו, דע"כ צ"ל דהוי בכלל עבודת עבודה זרה מחמת חילול שם קדשו, ואע"ג דאין באונס עונש מיתה, מ"מ יש בו חילול השם ע"י שסבורים שהוא עובד עבודה זרה, דאי לא תימא הכי אלא שיש רק מצות עשה דואהבת את ד', א"כ מ"ש מצוה זו משאר מצות דנאמר בהם וחי בהם ומותר לעבור אף לכתחילה.

ובע"כ דצ"ל דהכא יש ענין של עבודה זרה ובשביל כך מחויב למסור נפשו, וא"כ שפיר יש לו דין נעבד ואסור מכיון שהתורה עשתה אונס לעבודה זרה כמו עבודה זרה לענין החיוב של מסירות נפש, ממילא יש לו דין זה גם לגבי נעבד. וכן לר' ישמעאל דבצנעא מותר לעבור, דס"ל דגם עבודה זרה בכלל וחי בהם, מ"מ צ"ל דבפרהסיא דחייב למסור נפשו משום שיש כאן חילול שם קדשו, ולכן הוי כעבודה זרה גם לענין נעבד. ויוצא מכאן דלא מייתי רבא קרא דוחי אלא להוכיח דעבודה זרה שאני משאר עבירות, וא"כ אדרבא מוכח מכאן דבעבודה זרה לא נאמר וחי בהם. ודו"ק.

ועי' בביאור הגר"א יור"ד סי' קנ"ז ס"ק י"ח שציין לדין אונס שפטור בדיעבד לגמ' סנהדרין ס"א, ב. ובאור גדול תמה עלי' דהוא ליה לציין לגמ' עבודה זרה נ"ד, א ולפי דעתו הרכיב הגר"א ז"ל דברים שאינם שייכים זה לזה, ובאמת נתכוין רבנו הגר"א להוכיח מגמ' סנהדרין הנ"ל, דאף רבא מודה לר"ז דגם בעבודה זרה פטור בדיעבד בעבד עבודה זרה באונס, ולא דווקא בנערה המאורסה שהיא קרקע עולם. והוכיח מהא דאמר בסנהדרין דלרבא פטור בעובד מאהבה ומיראה כיון דלא קיבלי' לעבודה זרה, וא"כ מכש"כ בעבר מאונס סכנת מיתה. ובע"כ שרבנו הגר"א פירש הגמ' בעבודה זרה כמשכ"ל ודו"ק היטב.

ועפ"י מש"כ לעיל מיושב מה שנתקשיתי זה כמה לפי דעת הפרמ"ג באו"ח סי' שכ"ח דהש"ך לא התיר לעבור עבירה בסכנת אבר אלא בשאר לאווין אבל לא בשבת שהוקשה לעבודה זרה עיי"ש, דא"כ מנ"ל באמת דמותר לחלל שבת

בשביל פקוח נפש, דילמא קרא דוחי בהם לא קאי אלא על שאר לאווין, אבל לא לחילול שבת שהוקשה לעבודה זרה, ולפי משכ"ל דעיקר הילפותא שהתורה התירה חילול שבת בשביל פקוח נפש היא מעבודה וממילה ומושמרו וכו', והקרא דוחי לא אתי אלא לומר דספק פקוח נפש הוי כודאי — מיושב.

וכן מיושב מה שהקשה הכפ"ת וכן הרש"ש דאמאי יליף רי"ש ממחתרת ולא יליף מוחי בהם, והרי גם רי"ש ס"ל דרשה דוחי לענין עבודה זרה בצנעא כדאיתא בסנהדרין ע"ד, ב? ולהנ"ל ניחא, דכלא ילפותא ומחתרת היינו מפרשים קרא דוחי כפשוטו שהתורה הבטיחה שכר בשביל קיום המצוות, ובאמת הדרשות השונות משלימות זו את זו.

וכן איתא בתוספתא שבת פט"ו ה"ז הרי הוא אומר אם במחתרת וכו' ומסיק הא לא נתנו המצוות לישראל אלא לחיות בהן שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, והמפרשים פירשו שהן שתי דרשות, אבל באמת יוצא מהלשון שהן דרשה אחת, וכנ"ל.

ועוד י"ל, דממחתרת ילפינן דאף אחר מותר לעבור בכדי להציל נפש חברו. ובלבוש כתב דילפינן מוחי בהם בלשון נסתר דאף אחר מחויב להציל נפש חברו, ולפי הנ"ל אין צורך לומר כך.

ו

בתירוצו זה על הסתירה בדברי הרמב"ם בפ"ה מהל' יסוה"ת הקדימוהו כבר בספר חמדת שלמה וכן באור שמח ובצפנת פענח מהדו"ת שם. ועל החילוק בין אם אנסוהו לעבור עבירה ובין אם רצו להורגו ורק הוא הציל את עצמו ע"י עבירה כבר עמד בנמו"י בפרק בתרא דב"ק וכן במלחמות שם. **ועי' באו"ש** שהביא רא"י מחו"מ סי' שפ"ח והש"ך ס"ק כ"ב שכתב דאם אנסוהו להראות שלו והראה של חברו חייב, ואם אנסוהו להראות של חברו פטור, דבאופן הראשון אין הוא אנוס ובאופן השני הוא אנוס.

ואין זו ראייה, דהתם אין השאלה אם זה נקרא אונס או לא, אלא השאלה מי צריך לסבול הפסד ממון זה שנגרם ע"י האונס. ולכן שפיר יש לחלק כנ"ל דבאופן הראשון זה שהראה הוא הנאנס ומזלו

גרס להיות אנוס, ולכן הוא חייב לשלם דהא נהנה מממונו של חברו ומשתרשי לי' זווי וכדאיתא בחולין ק"ל,א. ובאופן השני חברו הוא הנאנס, ומזלו גרס להיות נגזל ע"י אונס, והוא צריך לסכול את ההפסד שיצא מאונס זה, וזה שהראה לא הי' אלא כחומר ביד האנס ולהכי הוא פטור. אבל באיסורים שפיר י"ל דאף בגוונא דאופן הראשון חשוב אונס.

וכן הראי' שהביא בצפנת פענח הנ"ל מגיטין נ"ה,ב גבי סיקריקון כיון דלא אנסוהו על השדה, אלא רצו להורגו והוא הציל את עצמו במתן שוחד של שדהו גמר ויהיב, ובסברא זו כבר קדמהו בב"י חו"מ סי' ר"ה ע"ש. אבל אין זו ראי' לנידון דהרמב"ם, דבגמ' בבא בתרא מ"ז,ב אמרו שאני אונסא דנפשי' מאונסא דאחריני, והחילוק הוא פשוט דבהקנאה לא בעינן הקנאה מרצונו הטוב, אלא בעינן גמירת דעת להקנות, ולכן באונסא דנפשי' יש גמירת דעה להקנות, אבל באונסי דאחריני אין גמירת דעת. והלכך ברצו להורגו והוא הציל את עצמו על ידי שוחד של שדהו הוי כאונסא דנפשי' ויש כאן גמירת דעת להקנות.

אבל באיסורים אין לחלק בין אונסא דנפשי' לאונסא דאחריני, דכל אונס שהוא פוטר מעונש, ולא גרע מי שנתרפא באיסורים מחמת פחד מיתה מהא דאמרן בכתובות נ"א,ב תחלתה באונס וסופה ברצון מותרת דיצר אלבשה (והיא פטורה גם מעונש, עי' בתוס' בבא קמא מ"א,א ד"ה כמאן) וגם בנתרפא נימא ג"כ דיצר של פחד מיתה אלבשי'.

וכן בתוס' שבת ד',א ד"ה קודם כתבו דאם מניח מלרדות ע"י מה שחכמים אסרו לו נקרא אנוס ופטור מסקילה, ואעפ"י שלא הי' לו לשמוע לדברי חכמים כדי שלא לעבור על איסור תורה כמו שכתבו בתחלת דבריהם, מ"מ הואיל והוזקק לכך ע"י מצות חכמים מיקרי אונס, וא"כ אם הוזקק לאכול דבר איסור עפ"י מצות הרופאים ג"כ מיקרי אונס דחמירא סכנתא מאיסורא.

וברבר הנחת הרה"ג רמ"ש נ"י דרפואה מחולי שיש בו סכנה אינו אונס ולא הותר אלא בשבת משום וחי בהם, אבל בג' עבירות חייב אף בדיעבד דאין זה אונס. הנה מהרמב"ן במלחמות בפרק בן

סורר ומורה לא משמע כן, עי"ש שכתב להשיג על בעה"מ שסובר דלהנאת עצמו מותר בגלוי עריות, מהא דהעלה בלבו טינא, וכתב "וא"ת שאני התם דליכא אונסא לאיתתא וכו' הא לאו מילתא היא דכיון דאיהו אנוס אונסא דגופי', אי ס"ד שרי להנאת עצמן, ה"נ הווי שרו רבנן, שהרי בחולה שיש בו סכנה מחללין את השבת אעפ"י שהמחלל אינו אנוס, דהואיל ואיכא איבוד נפש מישראל אונס מיקרי וכו', וכן נמי הא דאמרין בפסחים בכל מתרפאין חוץ מגלוי עריות וכו', וכיון דבכל מתרפאין ש"מ אונס הוא, ואפילו הכי אין מתרפאין בגלוי עריות ואע"ג דאיכא אונס ולהנאת עצמן עכ"ל. הרי שכתב בפירוש דאיבוד נפש מישראל מיקרי אונס ובשבת הותר מחמת אונס אבל לא בג"ע וכו'.

וכן בתוס' יומא פ"ב,ב ד"ה מה רוצח, הביאו השאלות דרב אחאי גאון, שהקשה איך משכחת אונס בגלוי עריות, הא אין קישוי אלא לדעת. ותירץ, דמשכחת ברוצה להתרפאות כההוא דהעלה לבו טינא, עי"ש. הרי דרפואה בחולה שיש בו סכנה מיקרי אונס.

וידידי הרה"ג רמ"ש נ"י שראה את הנ"ל השיב נגדי דכוונת השאלות לתרץ דלמה לן חומרא דגלוי עריות, הא בלאו חומרא זו אסור, דבכל עבירות אסור דהוה לרצון, ועל זה תירץ במתפא, דבשאר עבירות שרי מטעם וחי בהם אבל בג"ע אסור. ואף שזה דבר חכמה, הנה המעיין בלשון השאלות יראה שלא נתכוין לכך.

וגם במלחמות הביא בקיצור, וז"ל: ולפי דעת רא"ג ורב שמעון בעל ה"ג ז"ל כל אונס שהוזכר באדם בשמועה זו לא משכחת לה אלא בכה"ג כדאמר רבא אין אונס בערוה, עכ"ל. ומבואר שרא"ג רצה לבאר רק איך משכחת אונס בגלוי עריות, ולא מצא אלא זה שהעלה לבו טינא דהוי אונס דיצר אלבשי'.

ולכאורה יש להביא ראי' מגמרא מפורשת בעבודה זרה כ"ז,ב במעשה דבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל ובא מין לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל, ופריך שם דר"י הא יליף מוחי בהם גם לג' עבירות דיעבור ואל יהרג, ומשני הא בצנעא הא

בפרהסיא, ואמאי לא משני דר"י לא התיר אלא באונס אבל לא ברפואה דאין זה אונס. ומוכח דגם זה אונס.

הנהגת

וכן יש להוכיח ממה שכתבו התוס' בסנהדרין ע"ד, ב ד"ה בן נח, דאיצטריך וחי בהם דלא נילף מגלוי עריות וכו' דיהרג ואל יעבור. וקשה דהשתא נמי נימא דלא ילפינן מוחי בהם אלא באונס דגלי קרא דיעבור ואל יהרג, כמו בגלוי עריות, אבל ברפואה לא, ומנא לן דמתרפאין בשאר איסורין. וי"ל דמשמע לי' דדרשה וחי בהם אתי להתיר בכל גוונא בין באונס ובין שלא באונס כגון רפואה.

אבל זה דוחק, דלפי מ"ש לעיל, עיקר הילפותא דמותר לחלל שבת הוא ממחירת או מעבודה, וקרא דוחי בהם אתי לספק פקוח נפש וכמשכ"ל, א"כ קשה מנ"ל דלר"י מותר להתרפאות בעבודה זרה, נימא דוחי בהם אינו אלא לאונס ולא לרפואה. ואין לומר דלאונס לא בעי קרא דזה ידעינן, אלא דפטור אבל מחויב למסור את עצמו, ומוחי בהם ילפינן דמותר אף לכתחילה וכמש"כ התוס' בעבודה זרה נ"ד, א ד"ה מתקיף.

ויש לדחות דמשמע לי', דלר"י משוינן ג' עבירות בצנעא לשאר איסורים, ולהכי פשיטא לי' דמותר לרפאות בעבודה זרה כמו דמותר לחלל שבת לרפואה, ויש לפלפל בזה עוד.

ועי' בתוס' עבודה זרה כ"ז, ב ד"ה יכול שכתבו דלר"י אף בשאר איסורים מחויב למסור נפשו בפרהסיא, דלא שאני לי' בין עבודה זרה לשאר איסורים לענין בפרהסיא. ולולא דבריהם ז"ל הי' אפשר לומר דרק בעבודה זרה מקיל ר"י בצנעה ומחמיר בפרהסיא, דס"ל סכנה אינה קבלת עבודה זרה, וכמש"כ הריטב"א דאפילו לאביי פטור, ורק בפרהסיא מחויב למסור נפשו משום קידוש השם, אבל בשאר איסור לא שייך חילוק זה.

ז

אין כאן ג' כתובים הבאים כאחד, דשפיכות דמים ילפינן מסברא, וגלוי עריות ושפיכות דמים הוקשו להדדי. ובכלל יש חילוקי דינים בג' עבירות הללו וכמש"כ הבעה"מ בפרק בן סורר ומורה. ועי' בר"ן פ"ב דפסחים שכתב דאי לאו וחי בהם הוא

אמינא דמחויב למסור נפשו על כל המצוות מואהבת את ד', שקיומן הוא אהבתו של הקב"ה, אלא מכיון שקרא דואהבת מחמיר וקרא דוחי מקיל, מוקמינן קרא דואהבת לעבודה זרה שהכופר בה כמודה בכל התורה, ובה תלוי עיקר כוונתו של הקב"ה. ולפי מ"ש לעיל גם בן נח מותר להתרפאות באיסורים דרפואה הוי ג"כ אונס.

ח

אין זו ראי', דאפילו אם נניח דאין אדם מחויב לחתוך אבר כדי להנצל מעבירת לא תעשה, מ"מ העדים שיודעים בעצמם שהעידו שקר ויבואו להרוג נפש בחנם, בוודאי שמחויבים לקטוע את ידם כדי שלא לעבור על רציחה. ואין לומר דמחויבים הם עפ"י פסק בי"ד שדנו את הנידון עפ"י הגדתם הראשונה, דזה אינו דהא אפילו באיסור אם העידו על שוחט ובודק ואסרוהו מותר לשחוט לעצמו ולאחרים במקום שאינם מכירים אותו, אם יודע בעצמו שהעידו שקר, עי' בפ"ת יו"ד סי' ב' בשם שו"ת חוות יאיר, ומכש"כ הכא שמחויבים לעשות כל טעדיקי שלא להרוג נפש.

וע"כ אפשר שהי' גדמין, ואפשר שלא רצו לקצוץ בעצמם את ידם, ומתוך כך הוכרחו לקיים בו יד העדים תהי' וכו', והבי"ד בודאי שלא היו רשאים לכופם או לקצוץ את ידם, שהרי עפ"י דין תורה אין חזרתם חזרה ואין נאמנים בחזרה זו עפ"י הכלל כיון שהגיד וכו', ורק הם בעצמם הי' יכולים מרצונם לקצוץ את ידם אבל הם לא רצו בכך.

ט

עי' בפיה"מ להרמב"ם פאה פ"א מ"א דגם בפדיון שבויים אינו מחויב להוציא יותר מחומש, ועי' בהעמק שאלה אות א' שאילתא ל"ה שכתב שפדיון שבויים אינה סכנה וודאית. אבל מלשון הרמב"ם בהל' מתנות עניים פ"ה ה"י שכתב דמחויב בפדיון שבויים מטעם לא תעמוד על דם רעך, משמע שפדיון שבויים הוא בכלל פקוח נפש. ומצאתי שכבר העירו בזה בספר הליכות אליהו סי' ל"ג וכן בקונטרס שערי ציון להגר"נ גרינשפאן שליט"א.

ומה שכתב דבעשיר מחויב להוציא כל ממונו להצלתו דהלז ישלם לו אח"כ ובעני אינו

יב

דברי האו"ש תמוהים מאד, דמדוע נאמר שאם יצא מעיר מקלטו התיר א"ע למיתה, והרי שוגג שיצא גולה, כדאמר אביי במכות י"ב, א שלא יהא סופו חמור מתחילתו וכיון שיצא דסבור שעושה מצוה להציל ישראל מדוע יהרג, וכי גרע משוגג? ובפרט לפי מה שהוכיח בספר הליכות אלי, דאפילו הנך דפוסקים שאינו מחויב להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל חברו, מ"מ יכול להחמיר ע"ע ויש בזה מצוה. ועי' במנחות ס"ד, א אמדוהו הרופאים לגרוגרת, ואפילו קדם והבריא פטור. ועי' רש"י דהזריז לחולה הרי זה משובח.

ואמנם בהלכה י"א שם כתב הרמב"ם יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה כל ההורגו בין גואל הדם ובין שאר אדם גולה על ידו, ומשמע דהרמב"ם מפרש הא דשוגג שיצא גולה, דקאי על מי שהורגו, ולא כפירש"י דקאי על מי שיצא שחזור לעיר מקלטו. אבל קשה דאיך יפרש הרמב"ם הא דאמר אביי לא יהא סופו חמור מתחלתו. וצ"ע. ועכ"פ קשה דאמאי לא התירו לו לצאת והרי פקוח נפש דוחה כל העבירות.

ומצאתי בתפארת ישראל בפ"ב דמכות שהעיר בזה, ובתחלה רצה לפרש כהאו"ש הנ"ל דאין לו להכניס את עצמו לספק סכנה, ואח"כ דחה דבוודאי מחויב להכניס א"ע בסכנה כדי להציל כל ישראל, עי"ש שהניח בצ"ע, ועי' בהגהות אהבת איתן שכתב שאין הצלה לכלל ישראל ע"י רוצח, שאינו הגון שתעמוד זכותו לכלל ישראל. ואין אלו אלא דברי דרוש, דהרי מיירי בשוגג וגלותו מכפרת כדאיתא בריש מכות ועי' תוס' י"א, ב ד"ה מידי.

ולכן נ"ל כמש"כ בהגה' חשק שלמה, דאינו אסור לצאת להצלת ישראל, אלא דמחויב לשוב אח"כ לעיר מקלטו, ומ"ש אינו יוצא לעולם הפי' שהיציאה אינה עולמית אלא חוזר אח"כ. ומש"כ הרמב"ם ואם יצא התיר עצמו למיתה לא קאי אדלעיל מיני, אלא הוא דין חדש. וכן במשנה הוא דין חדש. ונסתרה ראית האו"ש דאינו מחויב להכניס את עצמו בסכנה אפילו להצלת כלל ישראל.

מחויב — זהו דבר שאין הדעת סובלתו, וברור שמחויב להוציא כל ממונו כדי להציל נפש חבירו, דמלא תעמוד על דם רעך ילפינן דחייב למיטרח ולמיגר אגורי, וכמש"כ רש"י חזור על כל הצדדין שלא יאבד דם רעך, וא"כ בוודאי חייב להוציא כל ממונו שלא יאבד דם רעך.

ראי' זו הובאה כבר בשו"ת חוות יאיר, וכן במשפט כהן להגרא"י קוק זצ"ל הביא ראי' זו מבבא מציעא ס"ב, א. ועי' באור גדול שהשיג ג"כ על המנ"ח כמש"כ רמ"ש נ"י, ואולם רבנו הגר"ח ז"ל הרגיש בזה, ועיי"ש שכתב דמ"מ יש ראי' להרמב"ם דגם בשב ואל תעשה מחויב למסור את עצמו, דמה בהצלת נפש אי לאו קרא דוחי אחיך עמך הי' מחויב למסור נפשו, וא"כ השתא דגלי קרא דאינו מחויב למסור נפשו בהצלה, זהו דווקא בהצלה, אבל ברציחה אפילו בשב וא"ת יהרג ואל יעבור.

ומה שכתב בביאור מחלוקת דבן פטורא ור"ע כבר העיר בזה בספר פקוח נפש להגא"מ פייבלזון ז"ל, אבל זה נגד פשוטם של דברי בן פטורא מוטב שימותו שניהם ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. ונראה דבן פטורא סובר דמחויב למסור נפשו על הצלת חברו, דהרי הר"ן בפ"ב דפסחים כתב דאי לאו קרא דוחי בהם הי' מחויב למסור נפשו על כל המצוות, אלא דגלי קרא דוחי בהם דאינו מחויב, אבל בלאו דלא תעמוד על דם רעך ל"ש וחי בהם, דהא גם דם חברו הוא בכלל וחי בהם, ממילא צריך למסור נפשו. ומדוקדק מה שאמר בן פטורא מוטב שימותו שניהם ואל יראה אחד במיתת חברו, דכל אחד מצווה על לא תעמוד על דם רעך, ור"ע דרש מקרא דוחי אחיך עמך דחייך קודמים, כלומר שאינו עובר על לא תעמוד וכו'.

יא

יש מחלוקת הפוסקים אי אונס ממון מיקרי אונס. דהראב"ד בסוף ב"ק כתב דאונס ממון נמי חשוב אונס, וכן כתב בחי' הראב"ד בבא קמא ט', ב וכן הר"ן בפ"ג דסוכה משום דעני חשוב כמה. אבל רוב הפוסקים הכריעו כהריב"ש בסי' שפ"ז דאונס ממון לא חשוב אונס ומחויב להוציא כל ממונו.

יג

ראי' זו הביא ב"משפט כהן", אבל אין זו ראי' דהתם כולם בסכנה והם מצילים את עצמם.

יד

גם ב"משפט כהן" העיר בזה, אבל אין מכאן ראי', דאפילו נימא דהוא מחויב למסור נפשו בעד הצלת רבים, מ"מ אין אחרים יכולים לכופו ולמסור אותו למיתה. והגע בעצמך בג' עבירות דיהרג ואל יעבור, האם מותר לאחרים למסור למיתה כדי שלא יעבור על ג' עבירות?

וראה בתוספתא תרומות פ"ז ה"כ: אמר ר' יהודה ^{אמר התוספתא} כמי דברים אמורים בזמן שהוא מבפנים והן מבחוץ, אבל בזמן שהוא מבפנים והן מבפנים הואיל והוא נהרג והן נהרגין יתנוהו להן ואל יהרגו כולן, וכן הוא אומר ותבא האשה אל כל העם בחכמתה וגו', אמרה להן הואיל והוא נהרג ואתם נהרגין תנוהו להם ואל תהרגו כולכם. ר' שמעון אומר, כך אמרה להם: כל המורד במלכות בית דוד חייב מיתה. הרי דר"ש פליג וסובר דאף על פי שבלאו הכי הוא נהרג מ"מ אסור למסור.

ועי' בשו"ת בית זבול ח"ש סי' א' שהאריך בביאור התוספתא ומחלוקת ר"י ור"ש, והעלה עפ"י החקירה אי רציחה היא ככל מצות שבתורה דנדחה מפני פקוח נפש, והא דיהרג ואל יעבור על איסור רציחה הוא רק מצד הסברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו' וכמו שפירש"י בפסחים כ"ה,ב וכן בסנהדרין ע"ד,א דלא תדחה נפש מפני נפש דאיכא תרתי איבוד נשמה ועבירה, מפני נפשו דליכא אלא חדא, איבוד נשמה ... למה יהא מותר לעבור? מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו, הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות, עיי"ש. ולפי"ז אם בין כך וכך יהרג וליכא כאן איבוד נשמה מותר למסור דפקוח נפש דכולם דוחה איסור רציחה, זו סברת ר"י.

ור"ש סובר דרציחה חמורה כמו עבודה זרה וגלוי עריות דאינן נדחות מפני פקוח נפש, וכמש"כ הכסף משנה בפ"ה מהל' יסוה"ת, דסברת מאי חזית דדמא דידך סומק טפי אינו עיקר הטעם, דקבלה היתה בידם דרציחה אינה נדחית מפני פקוח נפש.

ולחכי סובר דאפילו אם בלאו הכי יהרג, מכל מקום אסור למסורו אלא אם הוא חייב מיתה כשבע בן בכרי, משום דאפילו אם יחדוהו מ"מ יש איסור רציחה למסרים אותו, ועיי"ש שהאריך בטוב טעם ודעת.

טו

מה שכתב דרך רבים מחויבים למסור נפשם מטעם מלחמה, אבל לא יחיד, הוא דבר שאין הדעת סובלתו, דהרמב"ם בהל' מלכים פ"ה ה"א כתב ואיזו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם וכו'. ובה"ב: מלחמת מצוה אינו צריך ליטול רשות ביד אלא יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת. ועיי"ש בכ"מ.

ואם הרבים מחויבים למסור נפשם להצלת רבים כש"כ יחיד שמחויב בכך. ומה שייך לומר דברבים יש שם מלחמה וביחיד לא, אדרבה יחיד שיכול להציל אין לך מלחמת מצוה יותר מזו. ועי' במס' פסחים נ',א הרוגי לוד אין אדם יכול לעמוד במחיצתן שהודו על עצמם הריגת בת מלך כדי להציל ישראל. ועי' במהרי"ק סי' קס"ז דאסתר מסרה עצמה להצלת כל ישראל, וכן יעל שידלה אותו שיבוא עלי', והכתוב משבחה מנשים באוהל תבורך. ועין תוס' יבמות ק"ג,א ד"ה והא שעשתה כן להצלת ישראל. וגם הנו"ב שמביא רמ"ש מזכיר שאסתר עשתה להצלת ישראל.

אלא דיש לומר דדווקא להצלת כל ישראל מחויבים למסור, או להצלת כל העיר כהוא דעירובין מ"ה,א. ובמשפט כהן נסתפק בזה ולא הביא ראי' ברורה.

טז

עיי' בקונ' שערי ציון להגרנ"ג שכתב כן בשם הרדב"ז והאו"ח והכנה"ג דבאונס יש משום קדוש השם ורשאי להחמיר, משא"כ בחולי. והשיב מזה על העונג יו"ט בסי' מ"א, שכתב דגם בחולי מותר להחמיר ועי' במלחמות פרק בן סורר ומורה שכתב להיפוך, דכמו שאסור להחמיר בחולי כן אסור להחמיר באונס משום ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, וזה כדעת הרמב"ם ז"ל.

יז

עי' בהערה י"ב שהבאתי בשם הליכות אלי' שמותר להחמיר ע"ע ולמסור נפשו בעד חבר, והוכיח כן מדברי התוס' בעבודה זרה כ"ז, ב עיי"ש. ונראה דאפילו ר"ע דסובר דחייך קודמים זהו רק רשות, אבל אם החמיר ע"ע ומסר נפשו להציל חברו מיקרי ^{אוצר החכמה} קדוש וחסיד.

והסברה פשוטה. דהרי לפי הר"ן בפ"ב דפסחים הנ"ל הי' מחויב למסור נפשו על כל מצות התורה אלא דבא הכתוב וחי בהם לפוטרו מחיוב זה, ואין זה אלא פטור אבל לא מצות עשה, וכמו שהוכיח בקונ' ש"צ הנ"ל, וא"כ נהי דדריש ר"ע דחייך קודמים לא בא אלא לפוטרו, אבל בדיעבד קיים מצות פקוח נפש של חברו. ¹²³⁴⁵⁶⁷ ¹²³⁴⁵⁶⁷

ועי' בשטמ"ק לכתובות י"ט, א דאמר רב חסדא קסבר רבי מאיר עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר, א"ל רבא השתא אלו אתו לקמן לאמלוכי וכו', והקשה דמאי ס"ד דר"ח דבשאר עבירות יהרג ואל יעבור, ותירץ דס"ד דיש כאן מידת חסידות ואין אדם משים את עצמו שאינו חסיד וכו' עיי"ש. ועי' ברשב"א שהביא מכילתא דר"מ סובר דאפילו גזל עומד בפני פקוח נפש.

ולפי"ן י"ל דאפילו הרמב"ם דסובר דאסור להחמיר על עצמו בשאר איסורים מ"מ יודה בעדות שקר שרשאי להחמיר על עצמו, דהרי להרמב"ם אסור להציל עצמו בממון חברו, וכמ"ש להלן. ונראה שבוזה יש ליישב מה שנראה לכאורה שהרמב"ן המובא בשטמ"ק הנ"ל סותר לדבריו במלחמות פ' בן סורר ומורה הנ"ל. ועכ"פ במקום שהוא מציל בזה נפש חברו בוודאי שמקיים מצות פקוח נפש ומותר להחמיר. כן נראה לענ"ד, ועדיין צע"ג.

יח

עם שאינני ראוי לחלוק על רבנו הגר"ח ז"ל, מ"מ נ"ל שאין להוכיח מדברי הרמב"ם שגם עובר הוא בכלל נפש ולא ניתן לדחות מפני פקוח נפש של אחרים אי לאו דהוה רודף, דלפע"ד לא יחלוק הרמב"ם על כל הראשונים שכתבו דמקשה לילד

מחתכין העובר משום דעובר לאו נפש ודוחין אותו מפני חיי האם.

והא דמחללין עלי' את השבת לכמה ראשונים, הטעם הוא כמו שכתב הרמב"ן, הובא ברא"ש ובר"ן ביומא, משום שגם גבי עובר שייך הטעם חלל עלי' שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ולפי"ד הרמב"ן אפילו עובר פחות מבן מ' יום שאין בו חיות כלל מותר לחלל שבת בשבילו מטעם הנ"ל.

וכן הוא משמעות לשון המשנה באהלות פ"ז מ"ו ביצא, שאין דוחין נפש מפני נפש, אבל בלא הוציא דוחין שאינו נפש, ובמשנה לא הוזכר טעם דרודף. ועל הרמב"ם כבר תמהו בשו"ת חוות יאיר, ^{אוצר החכמה} וכן בתוס' רע"א באהלות.

ולענ"ד יש ליישב לשון הרמב"ם, ובתחלה נדקדק מה שכתב מותר לחתוך העובר וכו' דהוה ליה למימר מצוה לחתוך, שהרי יש כאן חיוב של פקוח נפש. ונראה דהרמב"ם לשיטתו דאסור להציל עצמו בממון חברו אפילו במקום פקוח נפש, ופסק בהל' חובל ומזיק פ"ח ה"ד דאפילו אנסוהו על ממון חברו ג"כ חייב לשלם, ועיי"ש בהשגת הראב"ד הא אין דבר עומד בפני פקוח נפש והטעם הוא כמו שכתב בחי' הראב"ד לבבא קמא, והובא גם בשטמ"ק קי"ז, דעכ"פ נהנה מחברו כדאמרינן בהכונס [בבא קמא נ"ז, ב] נפלה לגינה משלם מה שנהנית. ועיי"ש שכתב דלא אמרינן בממון חברו אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, ואף דהבעלים מחויבים להצילו מ"מ הוא בעצמו אסור ליטול ממון חברו שלא בפניו. וכ"ז מדינא אבל מתקנת יהושע שתקן בתועה בין הכרמים שיהא מפסג וכו' יכול להציל עצמו בממון חברו.

ועל קושית הראב"ד בעל ההשגות דאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, יש לומר דרק לעבור על איסורים מותר במקום פקוח נפש, אבל בגזל יש איסור דלא תגזול ויש דין דממון חברו, ואין ההיתר דפקוח נפש מפקיע ממון חברו וכיון שנהנה מממון חברו צריך לשלם.

ולפי"ן הי' מקום לומר דאסור להציל האם במיתת העובר, שהוא ממונו דבעל, וכמפורש בערכין ז', א עיי"ש, ולהכי הוצרך הרמב"ם לומר